Жетісу

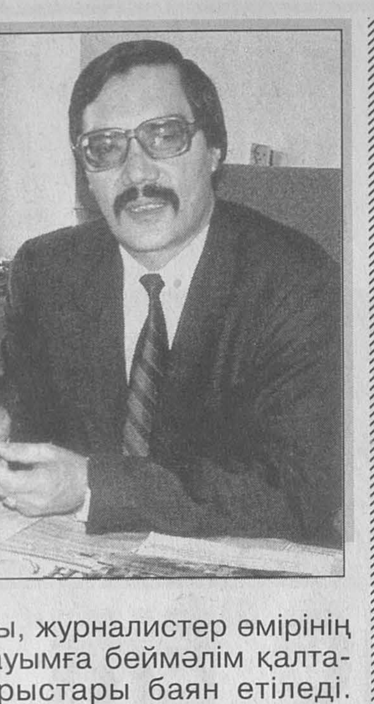

Қолына қалам ұстаған жанның ойы ешқашан ұйықтамайды. Соның айқын айғағы — жаңадан жазылып жатқан «Уақыт — сынап немесе Сейдахмет Бердіқұловтан... ...Сауытбек Абдрахмановқа дейін» атты роман-эссе. Бұл туындыда өзім бірге еңбек еткен он бір редактордың тұсындағы газет жасаудың ішкі кухнясы, журналистер өмірінің көпшілік оқырман қауымға беймәлім қалтарыстары мен бұлтарыстары баян етіледі. Балғабек ҚЫДЫРБЕКҰЛЫНА қатысты үзіктерді осы өңірдің түлегі ретінде жүрекке жақын «Жетісуға» ұсынғанды жөн көрдім.

АВТОР.

НАҒЫЗ ҚАЗАҚ

Жанат ЕЛШІБЕК

«Үш күн тоса тұрар..»

Бүкіл еңбектегі ғұмырын бір ұжымда өткізіп, бір орында қызмет істеу – кез келген жанның пешенесіне бұйыра бермейтін сирек құбылыс. Балғабек Қыдырбекұлы сол некенсаяқтар сойынан. Зейнеткерлікке «Социалистік Қазақстаннан» (қазіргі «Егемен Қазақстан» газеті) шыққан оның еңбек книжкасында жұмысқа қабылданғаны жөнінде жалғыз ғана сөйлем жазылған көрінеді. Мұны Балғабек аға өмір-бақи мақтан ететін. Ұзақ жылдар бойы орынбасар, бірінші орынбасар болған ол редакторлықтан талай мәрте үміттеніп, ең ақыры арманына жетті.

Басқа жұмысқа ауысқан бас редактордың орны бірер айдай бос тұрды. Үлкен креслодан әркім-ақ дәмелі. Оның орынтағына «анау отырады екен», « жоқ, мынау келедімыс» секілді алыпқашпа қауесет те біраз гуледі. Газетшілердің күнұзаққы әңгімелері де осы төңіректе. Бірін жақтырсақ, екіншісін қаламаймыз. «Үйреніскен жау атыспаққа жақсы», демекші көбіміздің көкейімізде – «Бәкенді қоя салмай ма?..» Жасыратын несі бар. О кісіні жек көретіндер де арамызда көп-ақ. Қатып-семген Орталық Комитет қай ұжыммен пікірлесіп, санасушы еді. Әзірге басты үміткер – Қыдырбекұлы ештеңе сездірмеген. «Күйген ауыз үріп ішер». Біреу-міреу жоғары жаққа домалақ арыз дөңгелетіп жіберуі әбден мүмкін-ау. Өйткені, бұрынғы редактордың табанастынан жылы орнынан кетуіне Үлкен үйге үздіксіз «атқылаған» үшбу арыз» басты себеп болған-ды. «Сыбырлағанды құдай естімей ме» дегендей көп жайдан журналист ағайындар жақсы хабардар болатынбыз. Әйтеуір, желі оңынан тұрып, сәті түскен, редактордың міндетін уақытша атқарған Бәкең бір күннің ішінде Кремльде бекіп, Суслов қол қойған бұйрықты алып келді. Газетке «редактор» деп қол қоя бастады.

Кіріп-шығып, сондай-ақ телефон арқылы құттықтаушыларда қисап жоқ. Көңілі бірлеген Қыдырбекұлы атшаптырым бөлмедегі алып орынтаққа отыруға асықпаған. Бір күні Бәкеңе КПСС Орталық Комитеті Саяси Бюросының мүшесі, Қазақстан Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Дінмұхамед Қонаевтың өзі тікелей телефон шалады:

– Ау, Балғабек, сені арнайы құттықтайын деп звондасам таппадым, әлі бұрынғы орныңда отырсың, ә?!

– Димеке, көп рахмет! Отыз жыл күткен орын ғой, үш күн тоса тұрар, – дейді Қыдырбекұлы еш мүдірместен.

Күн секілді

Әр бастықтың, әр редактордың газет жасаудағы өз жұмыс стилі бар. Оларды бір-бірінен өзгешелеп, даралап тұратын қабілет-қасиеттері де осы күнделікті газетті шығарудан ап-анық байқалса керек. Өзім бірге қызмет істеген он бір редактордың бір-біріне ұқсамайтын түрлі- түрлі темірқазық еткен талаптары ә дегеннен басылымның кескін-келбетінен көрініп шыға келетініне куәгермін. Бірі материалдардың тақырыбы мен жанрына көңіл бөлсе, бірі кез келген мақаланың орналасуына, яғни газеттің макеті мен ажар-әлпетіне көбірек назар аударса, енді бірі хабардан бастап, үлкенді-кішілі дүниелердің ішкі мазмұны мен салмағын қатты қадағалайтын.

Ал Балғабек Қыдырбекұлы редактор орынтағына отырған күнгі нөмірден бастап сын мақалалар мен фельетондарды жариялауға құлшына кірісті. «Газетті макет емес, мазмұны оқытады». Бұл – жаңа редакторымыздың берік ұстанған қағидасы. Алдын-ала арнайы жаздыртып, әзірлеп қойған көлдей-көлдей сын мақалаларды қорғасынға тергізіп (о кезде қазіргідей компьютер жоқ, қас-қағымда бір беттік дүниені қағып тастайтын) тартпасында «көгендеп» ұстады. Оның де себебі бар. Кейбір дайын фельетондар мен аузын айға білеген өткір сын мақалаларды кешкі алты-жетіден кейін макетті бұзып, шығып бара жатқан нөмірге салдырып жіберіп отырды. Олай еткен себебі «бәлендей мақала кетіп бара жатыр» деген қауесеттің шыққалы жатқан материалдың жолын кеспеуін қамдағаны болатын. Әрине, азулы сын, ащы фельетон оқырманның ойынан шығатынын кәнігі журналист жақсы сезетін. Небәрі төрт беттік сұрғылт «СҚ»- ның беделін осы орынды сын мақалалар көтергені де шындық. О кезде кез келген ішектей шұбатылған, арнайы тапсырмамен жазылған материалдың ішінде сын өзегі болып өрілген деректер, ішіп-жеп, бүлдіріп қойды деген жағымсыз мысалдардың біренсаранының өзі анықталса жетіп жатыр. Лауазымына, креслосына қарамай аяғы көктен келіп, бірінен соң, бірі бастықтар қызметтерінен қуылып, партиядан шығарылады. Сағыздай созбай, райкомның, обкомның бюросында қолма-қол шешіледі. Міне, газеттің күші, партияның құдіреті. Бірақ... Иә, төпелеген жұдырықты қай шенеунік, қай желбуаз, қай партократ, қай алып-сатар хош көрсін? Бірінің танысы, бірінің көкесі, енді бірінің жерлесі, я болмаса руласы жоғарыда, ЦК-да отыруы да мүмкін ғой. «Суға кеткен тал қармайды». Газетте сыналып, аты-жөні аталған қайсыбір қолы ұзындардың еріксіз Ақ үйді жағалауына тура келеді. Жүре берген – көзін де табады.

«Пәлеқор» редакторды, «тентек» редакторды осылайша қарқынын тежеудің жолын іздегендер Қыдырбекұлына тікелей ескертулер жасай бастағанын кей сәттері лездеме үстінде, жоспарлау кезінде қызыл кремлевкадан өзіміз де талай естідік. Оңайшылықпен бұғалық салғызбайтын бастығымыз шыр-пыр күйетін: «Аузы жоқ газетті кім оқиды?», «Газетті өстіп, кім көрінгеннің қол жаулығына айналдырамыз ғой...». Жүрегіне түскен салмақты сейілте алмай қиналған алдаспан редакторымыз пышақтың қылпылдаған жүзінде отырғанын да анық сезеді-ау. Сөйтсе де білдіргісі жоқ. Оның үстіне редактор болып газетке қол қойған күннен бері нөмірді кешкілік жалғыз өзі қарауға көшкен-ді. Бұған дейін ежелгі әдет бойынша редактораттың мүшелері күнделікті нөмірді кезек-кезек үйлерінде жатып қадағалап, кешкі кезекті өткізетін. Олар жөнінде редакция қызметкерлері арасында: «Бүгінгі үйден жатыпатар кім?» деген мысқал да айтылатын. Бәкең осы дәстүрді бұзды. Күн сайын түнгі газетті бір ғана өзі қарай бастады. Бірақ, ашығын айтқан жөн, бүкіл нөмірді жалғыз адамның карауы, әрине, ауыр-ақ. Кезекшілер бар, корректорлар бар... Сөйтсе де «Қате кетіп қалмас па?» деген қауіп жүректі де, жүйкені де білдірмей жонып жатса керек. Екі айдан кейін редакторымыз инфаркт алып ауруханаға түсті...

Ауруханада біраз емделіп шыққан Бәкең шығармашылық ұжыммен үлкен жиналыс өткізді. Сырқаттанып жатса да газетті үтір-нүктесін қалдырмай сүзіп оқығанын байқатты. Қандай тақырыпты жаза алмай, қандай мәселелерді көтере алмай жатқанымызды, ақсаған тұстарымызды бөлімдер бойынша қадап-қадап көрсетіп, қатты-қатты ескертті. Суық жүзі үнемі қатуланып көрінетін Қыдырбекұлы ұзақ ойын былайша түйіндеген:

– Жігіттер, бізге ең алдымен, сын керек. Әрине, объективті сын қажет. Ұрда-соқ сыннан абырой таппаймыз. Соны біліңдер. Сондықтан да жазғыш журналистерге жол ашық, әмәнда. Машинистка, корректорларды кез келген жерден тауып аламын. Керек десеңіз, кез келген көшеден тауып аламын.Ал журналисті өздерің білесіңдер, төрт жыл оқытып, дайындайды емес пе?! Сондықтан да текке шалқая берменңдер. Субординация деген болады. Тілшінің аты – тілші. Бөлім меңгерушісін тыңдау керек. Айтқанын қалт жібермей орындау – міндет. Ең бастысы, сендерсіз де, бізсіз де газет шыға береді. Газет – күн секілді. Шығады – батады, батады – шығады. Қай-қайсың кетіп қалсаң да, бұған дейін шығып келген газет шыға береді. Үш ай ауырып жатқан менсіз де, «СҚ»-ны шығардыңдар ғой. «Ауырдың астымен, жеңілдің үстімен» жүргендерді білем. Тәртені тең тартайық. Демек, ойланыңдар... «Илегеніміз бір терінің пұшпағы» болғандықтан бар жантәнімізді салып, адал жұмыс істеуіміз керек...

– Таусылып сөйлеген, момақан сөйлеген қаһарлы Бәкеңнің толғақты лебізі баршамызды терең ойға шомдырғаны рас.

Кешіккен коммунизм

Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің кезекті пленумы өтісімен іле-шала Балғабек Қыдырбекұлына үгіт-насихат бөлімінің нұсқаушысы Ризабек Әдуов телефон соғады:

– Бәке, бастықтарымыз ескертіп жатыр. Ертеңнен қалдырмай, пленум шешімдерін жүзеге асыруға байланысты редакцияның жалпы жоспарын тапсыруларыңыз керек.

– Уақыттарың өте тығыз екен. Көрейік, ертең жұма емес пе. Үлгере алар ма, екенбіз? – дейді редакторы екіұштылау.

– Менікі бастықтардың тапсырмасын жеткізу, – дейді Ризабек биязы қалпынан айнымай.

Тәжірибелі де, әккі редактор бөлім меңгерушілерін дереу жинап алып, Үлкен үйдің бұйрығын жеткізіп отырғанда, вертушка жылан шағып алған жанша «шар» ете түскен.

– Бәке, мен – Амангелдімін ғой. Жұмадан қалдырмай редакцияның жоспарын жеткізіп беріңіз.

Үгіт-насихат бөлімінің баспасөз жөніндегі сектор меңгерушісі Амангелді Ахметәлімовтің қатқыл да, жедел тапсырмасы жанына батқан Бәкең:

– Жаңа ғана нұсқаушың жанымды алып еді. Әдуовті айтам... Робот емеспіз ғой, тегі. Жұма дейсіңдер, екі күн де емес. Бір жарым күннің ішінде не бітіре қоямыз. Мәшеңкеге бастыру керек, оны көбейту керек. Ең құрығанда сенбі, жексенбі күні тапжылмай жұмыс істеп, жоспарды дүйсенбі күні бөліміңе ертелетіп жеткізіп берейін,– дейді шырылдап.

– Ойпырмай, ұзанқырап кетпей ме? – дейді Ахметәлімов қиналыңқырап.

– Әй, Амангелді, ештеңе етпес. Бізді бүйтіп қинама. Онсыз да кешеден бері мұрнымыздан қан кетіп жатыр. Қазір де, міне, жігіттерді жинап, бөлім меңгерушілеріне тапсырмаларыңды түсіндіріп отырмын. Азар болса, коммунизм екі күн кешігіп орнар, – деді қайтпас қайсар редакторымыз.

Жарасымды ұғыныстылық

Балғабек ағаның мінезі мен биік мәдениеттілігі өзара үйлесім тапқан. Дегдарлығы болар өзгелерден қай уақытта да ширақ, сергек жүруді қатаң талап етеді. Жігіттердің мейлінше жарасымды киініп, лездемелер мен өндірістік жиналыстарда еркін сөйлеп, өз ой-пікірлерін анық та батыл айтып отыруына айрықша мән беретін. Сөлбіреп сөйлегендерді, жаңбыр жаумай су болып, екі иығы салбырап жүретін бозөкпелерді «ливерный колбаса» секілді былжырамай, жалындап жүрмейсіңдер ме деп қағып-сілкіп алатын. Осынысына орай өзі де өте сұлу киініп, жарқ-жұрқ жүріп, сарт-сұрт сөйлейтін үнемі. Тіпті, тікелей бастығым-ау деп еш қымсынбастан редакторымыз Сапар Байжановқа күнделікті жоспарлау кезінде, әйтпесе лездемелер мен партиялар жиналыстары үстінде «Әй, Сапар, бұл өзі былай ғой», «Сапар-ау, сенің мұның не?» деп қағып отыратын. Көбіне Бәкеңнің бұ қылығы бізге, жастарға тым оғаштау көрінетін. «Аяқ астынан топ алдында ұстасып, ұрысып қалмаса екен?!» Жоқ. Үркек ойымыз лезде айығатын. Жұрт көзінше атын атап, тік сөйлеген Бәкеңнің сөзінің қашан да тура екендігін білетін Сапекең жадыраған қалпы өз ойын ілгері жалғап, мәжілісті емін-еркін жүргізе беретін Бұл бізге өзара ұғынысудың үлгісіндей көрінетін.

Тырнақшадағы орден

«Социалистік Қазақстанның юбилейінде ме, жоқ әлде республиканың кезекті миллиард пұт астық тапсыруы құрметіне ме, газеттің бір топ журналистері орден-медальдармен, әр түрлі дәрежедегі грамоталармен марапатталды. Редактордың орынбасары, белгілі қаламгер Сарбас Ақтаев омырауына «Құрмет Белгісі» орденін тақты. Әріптестерін құттықтап келушілердің бірі редакция дәлізінде Балғабек Қыдырбекұлымен ұшырасып, арқа-жарқа жөн сұрасады.

– Балғабек-ау, өзіңде де орден бар емес пе еді? – дейді ойында ештеңе жоқ ол. – Дұрыс болған, еңбектеріңнің еленіп, бағаланып жатқаны.

– Е-е... Менікі – Еңбек Қызыл Ту. Ал, Сарбастікі тырнақшамен жазылатын орден ғой, – дейді Бәкең әзіл-шыны аралас. Орденнің аты – орден. Ал, оның бірінің тырнақшасыз, екіншісінің тырнақшамен жазылатынына кім назар аударып жүр дерсіз.

Сөйтсе де...

Дауысымыз дірілдеп, тіземіз қалтылдап...

Әдеттегі шығып бара жатқан кезекті нөмірдің алғашқы сұлбаларын көріп жатқанбыз. Желп-желп еткен беттердің жиектеріндегі баспахананың қап-қара бояуы жұққан тұстарын әдемілеп жыртып редактордың атшаптырым кабинетіндегі ұзын үстелдің үстіне жайдық. Күндегі әрекетіміз осы. Май-май беттерді қаншалықты абайлап көрсеңіз де алақаның, қолың, білегің, киімің жыпырлаған әріптердің мөр-таңбасына айналып шыға келеді. Осыны жақсы білетін Бәкең, қара сәтеннен арнайы бүрмелеп тігілген шолақ жеңін киіп алып, үстелге жақындаған.

– Беттердің саңылаулары шамалы секілді. Бүгін графикке ілігесіңдер ме? – деді қолындағы сырықтай әйдік қызыл қарындашын шошайтып.

– ТАСС-тың материалы ұстамаса, жағдайымыз жаман емес, – деді секретариаттың бет жүргізуші жігіті Бақтияр Ерімбетов пен жауапты хатшының орынбасары Совет Шиманбаев қосарлана.

– Сарбас, кәне, ендеше... ҚазТАГ-қа ескертіп қойшы қазір. Қолбайлау жасамасын. Беретіндерін ертерек жіберсін. Бүгін жағдайымыз тәуір сықылды.

Редактордың сөзін жыпырлаған көп телефонның бірі бұзды. Ылдым-жылдым қозғалған Бәкең қолына іліккен телефон трубкасын көтеріп еді, ол болмай шықты. Артынша телефон қайта шырылдаған. Бізге өмірбақи мелшиіп тұратындай байқалатын шеткеріректегі дөңкиген ақ телефонның тұтқасын көтерген бастығымыз:

– Қыдырбекұлы тыңдап тұр, – деді жалма-жан қашанғы әдетінше фамилиясын атап.

– Балғабек, хал жақсы ма?

Бейтаныс үн, бұлдыр дауыс. Не айтып жатқанын толық ести алмасақ та, құлағымызды тігіп елеңдеп тұрмыз. «Жоғары жақтан, аяқ астынан ресми материал түсіп жүрмесе жарады»... Бәкеңнің «шаңқ» еткен үні ойымыздың әлем-тапырығын шығарды:

– Димеке, алам дедім ғой, аламын.

– ?

Біз үн-түнсіз бір-бірімізге одырая-одырая қарастық.

Өте қысқа тілдескен Балғабек аға:

– Қонаев қой звондаған, деді беттерге қайта үңіліп. – Бейбіт Қойшыбаевты «СҚ»-ға бөлім меңгерушісі етіп қызметке ал деп жатыр. (Осыдан аз уақыт бұрын жазушы Б. Қойшыбаев қазақтың шежіресі мен этнографиясына қатысты мақалалар жариялағаны үшін «Зерде» (бір кездегі «Білім және еңбек») журналының бас редакторы қызметінен жазықсыз босатылған болатын – Ж.Е.).

– Бәке, патшамен Политбюро мүшесімен жүрексінбей, өте қатқыл сөйлестіңіз ғой, – деді Совет бастықтардың алдында өзін ұдайы еркін ұстайтын мінезіне басып.

– Немене, Политбюро мүшесі телефон соққанда дауысым дірілдеп, тізем қалтырап тұруым керек пе! Қыдырбекұлы әзірше ондай мүсәпір халге түсе қойған жоқ қой,– деп ойлаймын.

Иә, бұл да нағыз қазақ Балғабек ағаның тек өзіне ғана жарасатын мінезінің бір жарқылы-тын.

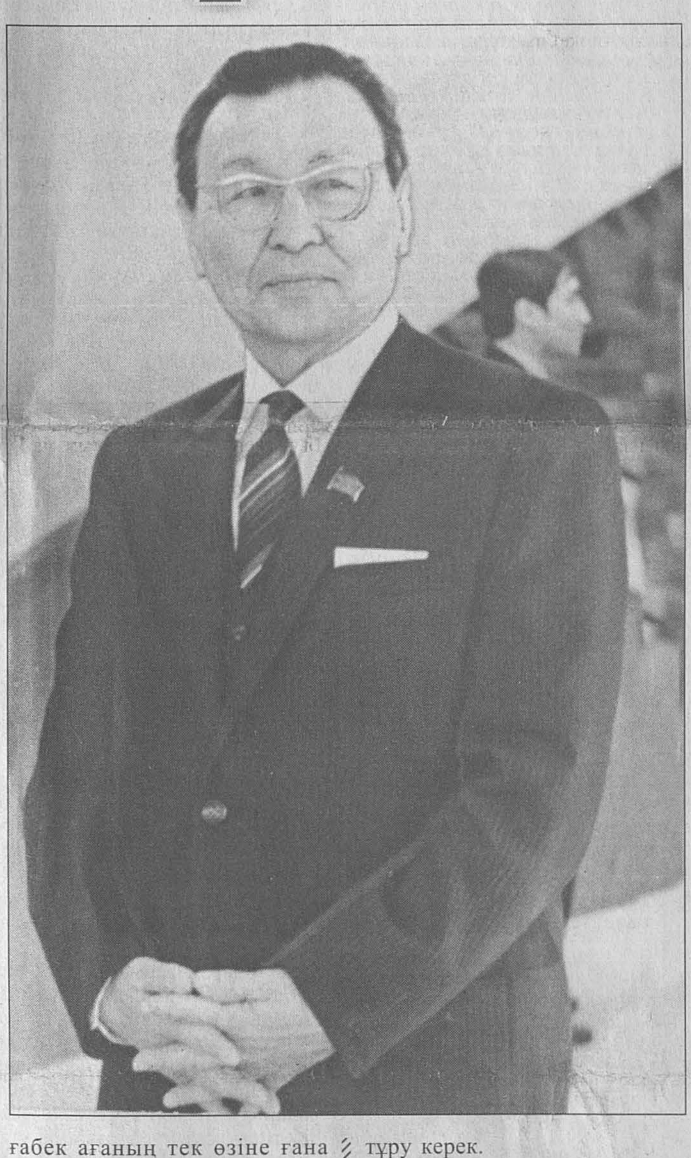

Титықтатқан Тито

Күнделікті жұмыс басталғаннан соң ҚазТАГ арқылы Мәскеуден жіберілген ТАСС-тың тілдей қағазы редакциядағы телетайпқа түседі. Онда кезекті шығып жатқан нөмірде міндетті түрде жарияланатын үлкенді-кішілі ресми материалдардың тізімі көрсетілген. «Литерлі», әйтпесе «Эмбарго» таңбаларымен белгіленген бұл дүниелерді түннің бір уағына дейін күтесіз. Генсектің кездесулері мен қабылдаулары, Саяси Бюроның отырысы, Кремль қонақтарының не істеп, не қойғаны жөніндегі ірілі-ұсақты хабарошарларға газеттен алдын-ала орын дайындап қойып, сарғайып тосасың. Мәскеумен арадағы үш сағаттың айырмасы тағы бар.

Ымырт үйіріле ҚазТАГ-қа әлсін-әлсін телефон шалып, литерлі материалдарды түгендеп қашан келіп, қашан аударылатыны туралы білеміз. Қанша дегбірсізденгенімен Мәскеу асықпайды-ау. Үздік-создық шудай шұбатып, бірінен кейін бірін жіберіп жатады. Обалы нешік, Әлекедей жаландаған ҚазТАГ аудармашылары еш кедергісіз қағып-ақ тастайды. Оның үстіне өз республикамызда болып жатқан елеулі жаңалықтар мен оқиғалар бар. Неге екенін қайдам?! Ол кезде аяқ алып жүргісіз газет қызметкерлері бірде-бір ресми материал әзірлемейтін. Бәрі ҚазТАГ-тың мойнында. Ал әлемнің тіршілік-тынысы хақындағы оймақтай хабардың өзін тек ТАСС беруі тиіс. Өз бетіңше қарекет жасауға хақың жоқ.

Мәскеуге қарап сағат түзеп, Мәскеуге қарап түшкіріп, Кремльдің қас-қабағына қарап, бал ашатын газетшілердің өмірі тіптен қиын. Редактордан бастап, кезекшілері бар, корректорлары бар, жүргізушілері бар түгелге дерлік редакция қызметкерлері... Директордан бастап, терушілері бар, беттеушілері бар бүкіл баспахана жұмысшылары... Газет басатын цех пен экспедиция өзінше бір қауым ел... Бәрінің үміті мен тілегі – «СҚ»-ның кешікпеуі. Әйтеуір аман-есен түнгі 2 – 3-те көзіңді уқалап үйіңе жетсең болды. Бұдан артық қуаныш жоқ. Әйтпесе, екі күннің бірінде кезекшілер жұмыстан таң ата қайтып жүреді.

Сексенінші жылдардың басында газет тура 3 – 4 ай табандап кешігіп шығып отырды. Себебі, Югославия Коммунистік партиясының бас хатшысы Иосиф Броз Тито төсек тартып ауырып жатқан. Сол уақыттың қатаң тәртібі бойынша, оның денсаулығы мен көңіл-күйі жайында бүкіл елді тәулік сайын міндетті түрде хабардар етіп тұру керек.

Міне, бүгін де газет қатты кешігіп, қол-аяғымыз жіпсіз байланып, ресми хабарды сарыла күтіп отырмыз. Броз Титоның денсаулығын құлағдар еткен небәрі екі-үш ауыз сөзден тұратын ТАСС-тың жалғыз сөйлемі әлі жоқ. «Мәскеу тып-тыныш. Күтіңдер! Біз де екі көзіміз төрт болып тосып отырмыз. Келіп қалар. Сәл шыдаңдар...» ҚазТАГ-тың ескертуі бұл.

Жүйкесі әбден таусылған техредактор Болат Жайсаңбаев:

– Титоны бізде кім іздеп жатыр дейсің осы. Бүгін күтпей-ақ, үңірейген мына бос орынды шпондап, аша салайық. Несіне қорқасыңдар. Белград пен Мәскваң «Социалистік Қазақстанды» оқымайды ғой, – деді бір кезде тұтығып.

Өз бетімізше батыл шешім жасай алмай қиналған біз де күмілжиміз:

– Сәл күтейік... Таяқ жеп қалмайық...

Әрі-сәрі күйде мүлгіп ұйқылы-ояу отырғанымызда, бастығымыз Қыдырбекұлы телефон соқты:

– Өй, неғып жатырсыңдар!? Таң атты емес пе, өзі? Сонда не күтіп отырсыңдар?

– Бәке, Броз Тито туралы ТАСС хабарын тосып отырмыз. Әлі келген жоқ. Мү-м-кін.. бүгін бермей-ақ қойсақ қайтеді?.. Редактордың ұйқысы шайдай ашылып, шошып кеткендей:

– Не өліп қалмай, не тіріліп кетпей бұл Тито титықтап бітірді ғой, – деді қынжылып. – Ақыры кешіктік. Мәскеуді тосыңдар. «Аш құлақтан тыныш құлақ». А-то, ертең «ЦК-дан сөз естіп жүрерміз.

Титықтатқан Тито көп ұзамай көз жұмған. Сөйтіп, біразға болсын газет қайтадан графикке ілігіп, кешікпей шыға бастады.

Желбуаз кеуде

Патша демей, қара демей кез келген лауазым иесімен тең сөйлесіп, бүгежектемей ой бөлісіп, пікір таластырып «ақты – ақ» , «қараны – қара» деп айтып салу екінің бірінің қолынан келмейтінін әмсе мойындаған жөн. Әйтпесе, «жау кеткен соң, боғын пышақтап», немесе сырт айнала беріп сыртыңнан сыбап жататындар көпе-көрнеу жүрегіңді жаралап, жүйкеңді жонады емес пе. Әйтеуір, есебін тауып, қыбын келтіріп бір сүріндіріп тастауды ойлайтын бақай есептік. Ең абзалы, жүрегі жарылып кетсе де әділдік кесімді кімнің болсын бетіне тура айту керек-ау. Әрине... бұған мықты боп, шамаң жетсе...

Газетшілердің айдаған малы, өсірген егіні – газет. Сондықтан да айтар әңгімең де, бөлісер сырың да, ең ақыры, бет жыртпасаң да ілінісіп қалатын ұсақ-түйек жайлардың бәрі де газет төңірегінде өрбитіні сөзсіз. Осындай бір басқосу үстінде іссапардан оралған екі-үш журналистке қаратып сөзін сабақтаған редактор Сапар Байжанов:

– Кәне, жігіттер, командировкаларың қалай өтті? Газетімізге жазылудың барысы қандай екен? – деген.

Бәлендей тосын сұрақ емес. Биыл да, былтыр да, арғы жылы да... айтылып жүрген үйреншікті сауал. Амандық болса, келер жылы да, одан кейінгі жылдары да естуің әбден мүмкін. Айдай анығы – баспасөзге жазылуда жаңалық ашып, жаңалық жасай алмайсың. Партия аман болса, ел аман болса... Бәрі өз ретімен жүзеге асырылар науқандық шаруа. Сөйтсе де...

Көкше баурайына барып қайтқан ауыл шаруашылығы бөлімінің меңгерушісі Хамидолла Рахматуллин мен Семей өңірін аралап келген мал шаруашылығы бөлімінің меңгерушісі Уахап Қыдырханов «СҚ» -ға жазылудың барысы жайында жалпылама хабардар еткен. Облыстан аудан-ауданға түсірілген разнарядкалар қатаң бақыланып, парткомдар қадағалап отырғанын айтқан. Бұлардан соң сөз алған фельетоншы Нұри Мұфтах ұшпа бәйге атындай екпіндей жөнелді.

– Сапеке десе, подписканы кабинетте отырып жүргізбеу керек. Жігіттерді облыстарға, аудандарға командировкаға шығармаса болмайды. Мен айналдырған екі күннің ішінде үш ауданды араладым. Облсотқа, облпрокуратураға, заң техникумына барып, басшыларымен ауызба-ауыз сөйлестім. Айтпақшы, облмилицияға соқтым. Облыстық партия комитетіне кірдім. Мені бірінші хатшының өзі қабылдады. Газеттің тиражын міндетті түрде көтереміз деп уәде етті. Өзім тікелей бақылаймын деді. Аудандарға барғанда барлық совхоздардың директорларын аупарткомға шақыртып алып сөйлестім. Тиражды өсіреміз деп жатыр. Мен бармағанда... кейбір жерлер жазылуды тіпті ұмытып кеткен. Алматыға барғаннан кейін тағы да звондаймын дедім. Мен... мен..

Шыдамады білем, төрдегі Балғабек Қыдырбекұлы «шарт» ете түсті.

– Мұфтахов, сабаңа түсеңші, – деді сұстанып. – Сенің сөзіңді соңына дейін тыңдай алмадым ғой. Келгенің кеше ғана. «Мен», «Мен» дейсің өрекпіп. Талдықорған облысын жалғыз араламаған шығарсың. Тілшімен жүресің, тілшінің мәшинесін мінесің. Қасыңдағы тұрған өзіңді екі орап алатын Сейдахмет Мұхаметшинді көзге ілгің келмейді. Ол ең болмағанда ана-у-у Оралдағы қол басындай ғана Боранғали Ырзабаевтай «көрінбейтін» адам емес қой. Между прочим сол «полтара қазақ» Талдықорған облысындағы «СҚ»-ның тиражын бірнеше жылдан бері өз беделімен бір данасын кемітпей, түсірмей ұстап тұр. Ақиқатын айтқан жөн. Жосықсыз желбуаз кеудені соға бермей... «Шіркінде ес болсайшы сезед дегенді» Абай осындайдан айтқан-ау , шамасы?! Нұриден, сенің мұның жарамайды. Мына отырғандардың бәрінде де бар сасық кеуде. Бірақ...

«Бекіре балықтың басы тасқа тимей қайтпас». Әрқайсымыздың көкейіміздегі кекірек сөзді Бәкеңнің от-аузынан естіп, айызымыз бір қанып қалғаны анықты...

Киім киісі де үлгі еді

Күндегіше жігіттер түскі үзілісте теннис ойнап жатқан. Отыра-отыра шаршаған қаламгерлер апыл-ғұпыл төмендегі асханадан тамақ ішіп алып, аз-кем қан жүгіртеді. Тоғыз қабаттың әр этажына газет-журналдар жарыса стол теннисін орнатқаннан бері журналистердің спорттың осы түрінен шеберлік шыңдап, әжептеуір ысылып қалғаны анық. Тіпті, жекелей әрі жұптасып сынға түсуден редакцияаралық жарыстар өткізу дәстүрге айналған. Осындай қызу бәсекенің дабыр-дұбырына елтіген бастығымыз Балғабек аға ұзын, былғары қара плащын желбегей жамылған бойы делебесі қозған жігіттердің жанына сөйлей жақындады.

– Қалай, жігіттер?! Финалға шығатын түрлерің бар ма? Қатарларыңа Сапарды да қосып алғандарың жөн болар еді. Әділін айту керек, ол жалтыр басың көбіңнен жақсы ойнайды.

Мәре-сәре жігіттер мырс-мырс күлген.

– Сапекеңді редакторлардың жеке жарысына қосқан дұрыс, – деді Ақселеу Сейдімбеков еркінси.

– Иә!

– Бұл идеяң тамаша екен. Келесі жолы редакторлар сайысын ұйымдастырайықшы.

– Қойшығара Салғарин, Совет Шиманбаев, Кеңесхан Зәкенов, Ғалым Тыныбаев, Бекболат Әдетов секілді ойынды тамашалап отырған жігіттер жапатармағай қолпаштай, қостай жөнелді.

Көп кідірмей үйіне түскі тамақ ішуге кеткен Бәкеңнің жүріс-тұрысы, киім киісі тілге тиек болды. Пальтосы мен плащы, тоны мен күртешесі, костюмі мен көйлегі... Бәрі-бәрі айтылды.

Қысыр сөздің қағаберісінде жауапты хатшының орынбасары Совет Шиманбаев:

– Жаңа көрдіңдер ме, осы? Бәкеңнің костюмінің өзі отыздан асады. Бір айда біреуін қайталамай киеді ғой,– деді.

Әріптесінің сөзін Ғалым одан әрі нақтылай түсті:

– Иә, Бәкең өте кірпияз, сері кісі емес пе. Киімді де күннің қабағына қарай киеді. Ауа райы қалай құбылса, солай киімінің түрін де, түсін де өзгертіп киетінін неге аңғармайсыңдар?

«Слава КПСС!»

«Социалистік Қазақстаннан» құрметті зейнет демалысына шыққан Балғабек аға қоғамдық-саяси жұмыстармен, бірыңғай шығармашылықпен бел буып, білек сыбанып құлшына кірісті. Көп уақытын ел ортасында өткізді. Жер жайында, тіл туралы, өнер хақында құлаш-құлаш өткір мақалалар жазды. Әрине, мұның бәрі жүйкеге салмақ түсіріп, еңсеңді езіп шаршататыны да аян.

Бір жақсысы, осындайда қаланың көп қабатты үйінде қамалмай, іргедегі Алатау баурайындағы туған ауылға тартып кетеді. Кейбіреулер секілді қиналмайды да. Сөзі уәлі, қолы ұзын. Сүт пісірім уақытта жанға жайлы жасыл жұмақты кешіп шыға келеді. Осындай асығыс сапарында қасына Сапура жеңгейді ертіп туған елге заулайды. Жолжөнекей саясаткер, сыйлас, пікірлес қарындас Мәриям Жүйріктаеваны қосып алады. Қала шуынан әбден шаршаған Бәкең жасыл желекті белден кешіп, Суықтөбенің басына өрлейді. Сезімнің адамы емес пе?! Лезде көңілі сергіп, ойы қанаттанған ақынжанды жүрек ерекше толқып сала береді. Күйсандық кеуде ыңылдап ән айтқысы келеді, күбірлеп тіл қатқысы келеді.

– Мәриям, мына көкорай түкті кілемді көріп келемісің. Қарашы, көз жеткізгісіз сон-а-у көкжиекке дейін керіліп жатыр емес пе. Мына советтік қызыл заман болмаса, мына қызыл коммунистік партия болмаса, бір талшыбықтай бұралған бикештерді, татардың ақ балтырлы аруларын әкеліп, армансыз шарлайтынақ жұмақ емес пе?! Шіркін, көз салшы маңайына! Тұнып-ақ тұр, тұнып-ақ тұр... Жап-жасыл фантазия аралы дерсің. Сұлулармен сайрандап, сұлулармен сырласар ғашықтар аралы ғой.

Ә,.. – дегенде, шабыты шалқып, қиялы самғаған Бәкеңнің ойын бұзғысы келмеген Мәриям:

– Иә, қандай тамаша! – дейді жадырап.

Осы кезде сондарында жастық шағын есіне түсіріп, гүл теріп келе жатқан Сапура жеңгей:

– Слава КПСС! Слава КПСС! – деп сыңғырлай күле беріпті, күле беріпті.